

Samen doordenken over de diensttheologie

Reactie op recensie van S. Greving

Tekst: Dr. T. Brienens, emeritus-predikant van de Chr. Geref. Kerken

In De Reformatie Jrg.85 nr.18 d.d. 13 febr. 2010 besprak S. Greving mijn boek **Van ambt naar dienst. Een bijbelse visie op diensten en bedieningen** (Uitg. Kok Kampen 2008, 158 blz.). Omdat ik kort daarop weer een operatie met complicaties onderging, was het mij niet mogelijk eerder te reageren. Nu ik hersteld ben, moet het gebeuren. Tegelijk kan ik dan nader toelichten, waarom het mij te doen is in deze publicatie.

1. Een veelbelovend begin

De recensent Greving geeft eerst een beknopte weergave van inhoud en doelstelling van mijn studie. Dat doet hij op een voortreffelijke manier. Vervolgens schrijft hij: “Het boek van Brienens is in de gereformeerde kring goed ontvangen. Ook ik wil mijn waardering uitspreken voor deze fundamentele bijdrage aan het debat. Er is behoefte aan herstructurering van het ambt, ook omdat de kerken in een zendingssituatie terecht gekomen zijn.

Brienens heeft gelijk, wanneer hij stelt dat het begrip ambt geen nieuwtestamentische wortels kent. Terecht vraagt hij daar (opnieuw) aandacht voor”. Dit zijn stevige uitspraken. Hij noemt hierin heel positieve punten van mijn publicatie. Het is volgens hem een 'fundamentele bijdrage'. Het begrip ambt heeft 'geen nieuwtestamentische wortels'. Daarom is er 'herstructurering' nodig in het gemeentelijke besturen, leidinggeven en werken. Zo ondersteunt hij mijn pleidooi voor een spreken over dienst en bediening in de vastgelopen bezinning over ambten en ambtsuitoefening. Maar hij gaat in zijn waardering nog verder en schrijft: “Deze publicatie is voor een breed publiek toegankelijk en heeft een belangrijke functie, want de gedachte dat predikant, ouderling en diaken de enige drie ware Bijbelse ambten zijn, is nog steeds hardnekkig. De Bijbel levert geen blauwdruk voor een ambtsleer, eerder een diffuus beeld van verschillende gemeentelijke contexten waarbinnen gaven op verschillende manieren functioneren. Daarom is het goed dat Brienens flink aan de fundamentele van de traditionele ambtsleer schudt”. Nou, nou, dacht ik, dat is een goed, veelbelovend begin. Het werd me eigenlijk wat teveel!

Hiermee zijn we er zelfs nog niet. Want de recensent noteert vervolgens, dat ik “terecht” signaleer, dat “in de praktijk het ambt te dominant is geworden ten koste van de veelkleurigheid van de gaven..... Die dominante positie van het ambt is problematisch omdat de Schrift ambt niet zo centraal stelt”. Om dit te staven verwijst Greving naar wat J. van Bruggen heeft geschreven in zijn **Ambten in de apostolische kerk, een exegetisch mozaïek** (1984). Hij vervolgt dan: “De nieuwe structuur die Brienens voorstaat, lijkt een goede aanzet die recht doet aan het gegeven dat de hele gemeente in dienst is. Tenslotte is het waardevol dat hij het misbruik van de ambtspositie aan de kaak stelt”. Klinkt dit alles niet erg positief en veelbelovend!

Toch kreeg ik bij het lezen hiervan een gevoel van zo iets als 'Wanneer de vos de passie preekt, boer, pas op je ganzen'.

2. Terug in het bastion van de traditionele ambts-theologie

Met het veelbelovend begin blijkt echter alles gezegd. Greving verplaatst zijn voet en zet die opnieuw vast en strak in de burcht van de traditionele ambtsopvatting. Hij schiet van daaruit een aantal peilen af op mijn toch bijbelse uiteenzettingen (zie: sub 1). Daarmee vorderen we geen stap in de toch zo noodzakelijke bezinning en verdere doordenking van de Schriftgegevens inzake dienen, diensten, bedieningen en gaven. Dat is jammer. Want daar hebben we vandaag grote behoefte aan en daartoe wilde mijn boek nu net stimuleren. Het is een appèl op anderen om mee te

helpen verder te komen. Hier wordt de boot gemist en laat hij een goede kans liggen voor een fundamentele bijdrage aan het debat.

Het is nu verleidelijk dezelfde stap te doen. Het is evenwel niet gemakkelijk voor iemand die het bijbelse spreken over dienen enz. heeft ontdekt en erkent, zich weer terug te trekken naar het vlak van de traditionele ambtsopvatting. Dat doet Greving echter wel en ik zal hem proberen te volgen.

3. Bedenkingen

Hij brengt van daaruit een zestal bedenkingen in. Die zijn:

1. De zaak ambt heeft wel degelijk Bijbelse papieren
2. Er is sprake van een afgebakende groep oudsten
3. Gezag en hiërarchie niet verboden in de kerk
4. Gezag is zelfs noodzakelijk voor dwingend recht zoals bediening van tucht
5. Het ontwerp past te goed binnen de Nederlandse egalitaire cultuur
6. Gezag is een scheppingsgegeven

Het is zeer verleidelijk om op al deze punten uitvoerig en fundamenteel in te gaan. Ik haal er echter de kernzaken uit.

Allereerst de kwestie van het **gezag**. In drie bedenkingen komt dit naar voren. De recensent lijkt ervan uit te gaan, dat ik geen gezag ken in het functioneren van de diensten en bedieningen. Ik heb echter in mijn boek heel duidelijk aangegeven, dat alle dienen in welke gestalte ook een dienen met gezag is. Het gaat in het dienen, in de diensten en bedieningen steeds om een dienen in opdracht van de Heer Jezus Christus en onder mandaat van de gemeente c.q. de kerkenraad en – wat ik vooral heb benadrukt – met het gezag van het Woord, dat wordt bediend. Ik aanvaard wezenlijk het gezag van dienaren in de kerk, doch het is een eigen gezag, een eigen aard van gezag, inherent aan het dienen en aan de verscheidenheid van dit dienen, van de diensten en bedieningen. Dit gezag is niet gelegen in de persoon, die dient, maar in zijn dienst, zijn geroepen zijn door Christus middels de gemeente en door het (uit)dragen van het Woord van zijn Zender. Er is geen hoger of lager gezag, maar een anders geaard gezag naar de aard van het dienen. Zo hebben de 'oudsten' of de 'ouderlingen' een ander gezag dan de diakenen en de wijkbroeder e.d. Het diepste, het eigenste gezag voor ieder die dient, ligt in het Woord van God. Zo stelt Calvijn: “Daarom moet men hier bedenken, dat alle gezag en waardigheid, die de Geest in de Schrift hetzij aan de priesters, hetzij aan de profeten, hetzij aan de apostelen, hetzij aan de opvolgers der apostelen toekent, in haar geheel niet eigenlijk gegeven wordt aan de mensen zelf, maar aan de dienst, waarover zij gesteld zijn; of (om duidelijker te spreken) aan het Woord, welks bediening hun is toevertrouwd”¹. Merkt u, hoe ik in bijbels-gereformeerde lijnen denk en heb geschreven. Er zijn verschillende soorten of geaardheden van gezag naar de aard van het dienen. Maar alle gezag kernt in het Woord, dat de dienaar of dienaress heeft te bedienen in de eigen situatie(s) van het dienen. Maar dit is wezenlijk dienen zonder enige vorm van macht en superioriteit. Het gaat mij veel te ver, wanneer Greving hiërarchie in de kerk niet uitsluit. Wanneer we over hiërarchie spreken, moeten we aan de Roomse kerkstructuur en ambtsleer denken. Daar vinden we in de ambten een hiërarchische geleding of rangorde, beginnend als hoogste in rang of gezag bij de paus en dan afdalend via de kardinalen, aartsbisschoppen enz. naar de gewone priester en kapelaan. De één staat boven de ander. Het gaat in deze ambtelijke hiërarchie om de naar graden geordende geestelijken in de kerk, die krachtens een goddelijke instelling door Christus, een heilige macht bezitten en de bijstand van de Heilige Geest ontvangen om de leden van de Kerk naar hun bovennatuurlijke doel te leiden. Het concilie van Trente sprak uit, dat wie deze hiërarchie ontkent, hij zij gebannen². De Reformatie heeft met deze hiërarchie afgerekend. Daarop slaat de zin in mijn boekje op blz.137: “Er is geen plaats voor wat voor rangorde of hiërarchische treden op de ladder van het dienen van het Hoofd en onder de leden

1 J. Calvijn, *Institutie* IV,8.2. Vgl. dr. C. Trimp, *De volmacht tot bediening der verzoening*. Groningen 1970 blz.37vv.

2 Zie hierover: Dr. A.J. Bronkhorst, *Hiërarchie* in: Christelijke Encyclopedie III, Kampen 2e dr. 1958 blz.459-461 en dr. C. Trimp, *Ministerium*. Een introductie in de reformatische leer van het ambt. Groningen 1982 blz.19-78 (zeer breed en goed gedocumenteerd).

van de kerk in interne en externe relaties”. Met de afwijzing hiervan blijf ik in goed reformatorisch spoor en pas ik mij niet aan aan 'de Nederlandse egalitaire cultuur' of 'de typisch Nederlandse maaiveldcultuur' zoals Greving beweert. Wanneer hij terug wil naar de hiërarchie in de kerk, past hij zich in in een Rooms kader. Kan en mag dat wel voor een gereformeerd theoloog?

Wanneer de recensent vraagt naar de bediening van de tucht, dan verwijs ik inderdaad allereerst naar Matt.18 waar gesproken wordt over de onderlinge tucht van de gemeenteleden met het gezag van het Woord. Daar gaat geen 'optimistische verwachting over gemeenteleden' achter schuil, zoals Greving vermoedt, maar dit is het bijbelse uitgangspunt. Naast deze onderlinge gezagvolle tuchtuitoefening is er naar Matt.18 ook een gemeentelijke tuchtoefening bij volharding in de zonde. In deze bijzondere gevallen kan de tucht bediend worden door hen, die belast zijn met de dienst van het leiding geven en besturen van de gemeente en die met elkaar een college, een raad, een kerkenraad vormen. Hierbij denk ik aan de ouderlingen of aan hen, die belast zijn met de bediening van het pastoraat, ook in zijn vermanende, terecht wijzende en bestraffende toespitsing ³.

Vervolgens is er de kwestie van de **verantwoordelijkheid**. Ieder die dient, is verantwoordelijk voor zijn dienst. Allereerst tegenover zijn eerste Opdrachtgever Jezus Christus en zijn Geest, die gaven toevertrouwt om deze dienst te vervullen. Ik schreef in mijn studie: “Nu zijn de dienaren van bepaalde diensten zelf verantwoordelijk voor het bedienen van hun dienst. Deze verantwoordelijkheid is allereerst gericht op de Here God, die hen riep en zond en middels zijn gemeente opdracht(en) verleende. Maar zij hebben ook verantwoording af te leggen aan elkaar en de gemeente, waarin, waaraan en namens welke zij hun diensten verrichten “(blz.144). Hierin ben ik het volledig met Greving eens, die verwijst naar Hebr.13:17, waar geschreven staat: “Gehoorzaamt uw voorgangers en onderwerpt u (aan hen), want zij zijn het, die waken over uw zielen, daar zij rekenschap zullen moeten afleggen”. Hierin ligt het 'tegenover' de gemeente in het dienen door de dienaren van en in de gemeente. Ik begrijp dan ook niet, waarom Greving op dit punt bedenkingen tegen mij heeft! Ik gooi nergens het gezag en de verantwoordelijkheid 'met het badwater van de egalitaire cultuur' weg, zoals hij schrijft. Ik sluit mij niet aan bij evangelische, charismatische stromingen noch bij hedendaagse cultuur-tendenzen, maar mijn onderzoek wilde zijn 'zowel bijbels-exegetisch als reformatorisch-confessioneel en calvinistisch-kerkhistorisch van opzet' (blz.9vv).

4. Samen verder doordenken

De conclusie, die Greving trekt aan het eind van zijn recensie, klinkt wat vreemd. Eerst schrijft hij: “Het is tijd voor een heroriëntatie op het ambt waarin naar analogie van de Bijbel het ambt van zijn dominante plaats teruggedrongen wordt. Ambt is geen Bijbels begrip en bovendien kwetsbaar voor een te hiërarchische invulling”. Zo lijkt hij het helemaal met mij eens te zijn. Of zijn deze zinnen bedoeld als een samenvatting van mijn gedachten. Dan had dat er wel bij vermeld moeten worden. Hij gaat dan aldus verder – en daarmee gaat hij weer helemaal terug naar zijn eigen visie – :”In de heroriëntatie dienen echter gezag en een bijzonder oudstenambt niet losgelaten te worden. Eliminatie van die twee elementen is niet Bijbels te funderen maar een vorm van te cultureelbepaald Bijbellezin”. Het zou goed zijn wanneer hij uitsluitsel geeft over de bedoeling van deze concluderende zinnen van zijn recensie.

Ik zie mijn boek als vrucht van jarenlang nadenken over het bestuur van en werken in en door de gemeente van de Here Jezus Christus. Tegelijk wil het niet meer zijn dan een eerste aanzet. Jammer dat Greving en anderen dit niet oppakken, maar zich meteen weer terugtrekken op het front van het opponeren vanuit de bekende ambtstheologie. Nu blijft het in het negatieve steken en verdwijnt de positieve inzet (zie sub 1). Dat geeft alleen maar herhaling van bekende zaken rondom de z.g. ambten en brengt ons geen stap verder in verkenning en uitdieping van de bijbelse noties van dienen, diensten en bedieningen. Er blijven binnen het kader van de traditionele ambtstheologie ook allerlei vragen open, die tot beantwoording dwingen. Zoals: Hoeveel ambten kent de Bijbel, en zijn

3 Zie mijn: *Van ambt naar dienst*. Een Bijbelse visie op diensten en bedieningen. Kampen 2008 blz.142v.

de lijnen van die ambten rechtstreeks door te trekken naar onze tijd, d.w.z. naar de ambten van predikant, ouderling en diaken? Waar vinden we bijvoorbeeld het predikantschap van nu terug in het Nieuwe Testament? Zijn onze ouderlingen dezelfde als de oudsten in de Bijbel? Welke hiërarchie of rangorde onder de ambten wil Greving vervolgens construeren? Is zijn ordening die van afdalende aard, nl. van predikant, ouderling, diaken, wijkbroeder en -zuster, of heeft hij een andere op het oog? Over welk gezag wil Greving het hierin hebben? Is dit gezag inherent aan het z.g. ambt of de ambtsdrager? Maar wat voor gezag is dit dan? enz. Het lijkt mij nu meer dan noodzakelijk en zeer actueel in onze tijd en ons huidige kerkelijk bedrijf hier verder over door te denken en te spreken ⁴. Laten we daar in Kampen, Apeldoorn en op zoveel mogelijk andere plaatsen samen verder op doordenken en zo elkaar dienen met de gaven, die het Hoofd van de kerk door zijn Geest ons geeft.

4 Ik denk hier o.a. aan de studie van John N. Collins, *Diakonia, Re-interpreting the Ancient Sources*. New York/ Oxford; Oxford University Press, 1990.